

בישול אחר אפיה

הרב ארי דוד קאהן

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מ עמוד ב

משנה (ב:ח)... אין מבשלין את הפסח, לא במשקין ולא במי פרות, אבל סכין ומטבילין אותו בקהן. מי תשמישו של נחתום, ישפכו, מפני שהן מקמיצין:

2. רש"י פסחים דף מ עמוד ב

אין מבשלין - דכתיב (שמות יב) אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל וגו': לא במשקין. אע"ג דכתיב במים וטעמא מפרש בגמרא: סכין. בשעת צלייתו: ומטבילין. בשעת אכילתו: מי תשמישו של נחתום. שמצנן בו ידיו בשעה שהוא עורך ומקטף את המצה ישפכו:

3. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מא עמוד א

אין מבשלין וכו': תנו רבנן במים אין לי אלא במים, שאר משקין מניין? אמרת קל וחומר ומה מים שאין מפיגין טעמן אסורין שאר משקין שפפיגין טעמן לא כל שפון? רבי אומר במים, אין לי אלא מים, שאר משקין מניין? תלמוד לומר ובשל מבשל - מכל מקום. מאי בינייהו? איכא בינייהו צלי קדר. ורבנן האי בשל מבשל מאי עבדי להו? מבעי ליה לכדתנא בשלו ואחר כך צלאו, או שצלאו ואחר כך בשלו, סייב. בשלמא בשלו ואחר כך צלאו, סייב, דהא בשליה, אלא צלאו ואחר כך בשלו, הא צלי אש הוא - אמאי? אמר רב פהגא הא מני? **רבי יוסי היא** - דתנא יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל, אף על פי שלא נימוח. עולא אמר אפילו תימא רבי מאיר, שאני הקא דאמר קרא ובשל מבשל - מכל מקום.

4. רש"י פסחים דף מא עמוד א

ובשל מבשל. רבויא הוא דהוה ליה למיכתב נא ומבושל: צלי קדר. שמבשלין אותו בקדירה בלא מים ובלא שום משקה אלא מים הנפלטין משמנו למאן דיליף לה מק"ו הכא שרי לרבי דיליף מרבויא האי נמי בשל מבושל הוא: חייב. מלקות על אכילתו: **רבי יוסי היא.** דאמר בישול לאחר אפיה בישול הוא: יוצאין. ידי חובת מצה ברקיק השרוי בתבשיל לאחר אפייתו ואף על פי שמתמסמס לחם הוא כל זמן שהוא קיים שלא נימוח לגמרי וכן במבושל: אבל לא במבושל. דלאו לחם קרינא ביה ואע"פ שכבר נאפה בתנור הואיל וחזר ובישלו ביטלו מתורת לחם: שאני הכא דרבייה קרא. ובשל מבושל דהוי ליה למכתב ומבושל וגזירת הכתוב הוא בפסח:

5. תוספות מסכת פסחים דף מא עמוד א

עולא אמר אפי' תימא ר' מאיר וכו' - הכא מדמי פסח לבישול מצה והיינו דלא כמסקנא דכיצד מברכין (ברכות דף לח:) דקאמר התם עולא משמיה דר' יוחנן שלקות מברכין עליהן שהפל לרבי יוסי דאית ליה הכא גבי מצה דבישול מבטל האפיה ה"נ בישול מבטל מהם שם ירק ודחי ע"כ לא קאמר רבי יוסי אלא דבעינן טעם מצה ועולא לטעמיה דלא בעי לדחויא הכא טעמא דרבי יוסי דבעינן טעם מצה והתם נמי קאמר דלרבי יוסי מברך שהכל.

6. פסקי תוספות פסחים פרק ב - כל שעה אות קי

קי - בשול מבטל אפייה לעשותו מצה עשירה. ד"ה אבל לא: דף מא ע"א

7. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לח עמוד ב

ועל הירקות אומר וכו' קתני ירקות דומיא דפת מה פת שנושמתה על ידי האור אף ירקות נמי שנושמתה על ידי האור אמר רבנאי משמיה דאבני זאת אומרת שלקות ירקות מבושלים מברכין עליהן בורא פרי האדמה ממאי מדקתני ירקות דומיא דפת דרש רב חסדא משום רבינו ומנו רב שלקות ירקות מבושלים מברכין

עליהם בורא פרי האדמה ורבותינו היורדין מארץ ישראל ומנו עולא משמיה דרבי יוחנן אמר שלקות מברכין עליהן שהכל נהיה בדברו ואני אומר כל שתחלתו בורא פרי האדמה שלקו שהכל נהיה בדברו וכל שתחלתו שהכל נהיה בדברו שלקו בורא פרי האדמה משפחת לה בכרבא וסלקא וקרא אלא כל שתחלתו בורא פרי האדמה שלקו שהכל היכי משפחת לה אמר רב נחמן בר יצחק משפחת לה בתומי וכתתי.

דרש רב נחמן משום רבינו ומנו שמואל שלקות מברכין עליהם בורא פרי האדמה וכתב רבינו היורדין מארץ ישראל ומנו עולא משמיה דרבי יוחנן אמר שלקות מברכין עליהן שהכל נהיה בדברו, ואני אומר במחלוקת שנויה, דתניא יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נמוח דברי רבי מאיר. ורבי יוסי אומר יוצאים ברקיק השרוי אבל לא במבושל אף על פי שלא נמוח ולא היא דכולי עלמא שלקות מברכין עליהן בורא פרי האדמה ועד כאן לא קאמר רבי יוסי התם אלא משום דבעינן טעם מצה וליכא אבל הכא אפילו רבי יוסי מודה:

8. רש"י מסכת ברכות דף לה עמוד ב

אף ירקות שנשתנו כו'. ואפילו הכי במילתייהו קיימי ומברכין עלייהו בורא פרי האדמה: שלקות. כל ירק שלוק: דרש רב חסדא. כך: משום רבינו. רב: שלקות אומר בורא פרי האדמה ורבותינו כו' ומאן נינהו עולא אמר רבי יוחנן שהכל. הרי הדבר במחלוקת: ואני אומר. ליישב דבריהם שאינן חלוקין יש מהן פרי האדמה ויש מהן שהכל: כל. ירק הנאכל חי שתחלתו ב"פ האדמה שלקו אפקיה ממלתיה לגריעותא ומברך שהכל ולקמן מוקי לה בתומי וכתתי: וכל. ירק שאין דרכו ליאכל חי שמתחלתו אם אכלו חי שהכל הוא מברך: שלקו. והביאו לדרך אכילתו הוא עיקר פריו ומברך בורא פרי האדמה:

דרש רב נחמן. כך: משום רבינו. שמואל: שלקות מברך בורא פרי האדמה וכתב רבינו כו'. רב נחמן חשוב ולא קרי לעולא רבותינו: אמר שלקות שהכל ואני אומר. שהם חלוקין בפלוגתא דרבי מאיר ורבי יוסי ודברי שמואל ודברי ר' יוחנן בכל מיני ירקות הן וחלוקין זה על זה שמואל כר"מ דאמר מבושל קאי במלתיה ור' יוחנן קאי כר' יוסי: יוצאין ברקיק השרוי. במים ידי אכילת מצה של מצוה וקרינן ביה לחם עוני: אבל לא במבושל. דתו לאו לחם איקרי: אפילו ר' יוסי מודה. דלענין ברכה במילתיה קאי:

9. רמב"ם הלכות קרבן פסח פרק ח הלכה ז - ח

הלכה ז - (שמות י"ב:ט) מבשל שהזהירה עליו תורה בין שנתבשל במים בין שנתבשל בשאר משקין או במי פרות שנגאמר (שמות י"ב:ט) ובשל מבשל רבה הפל:

הלכה ח - צלהו ואחר כך בשלו. או שבשלו ואחר כך צלהו. או שעשהו צלי קדרה ואכלו חי. אבל מתר לסוף אותו בנין ושמן ודבש ובשאר משקין ומי פרות. חוץ מן המים. ומתר לטבל הבשר אחר שנגצלה במשקים ובמי פרות:

10. רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה ו

אחד מצה שנגאפת בתנור או באלפס, בין שהדביק הבצק באלפס ואחר כך הרתיס, בין שהרתיס ואחר כך הדביק, אפילו אפיה בקרקע - הרי זה יוצא בה ידי חובתו. וכן אם לא נאפת אפיה גמורה - יוצאין בה, והוא שלא יהיו חוטיין שלבצק נמשכין ממנה בעת שפורסה. ויוצאין ברקיק השרוי, והוא שלא נמוח. אבל מצה שבשלה - אינו יוצא בה ידי חובתו, שהרי אין בה טעם הפת.

+/השגת הראב"ד/ אחד מצה שנאפית בתנור או באלפס. א"א מעשה אילפס אף על גב דלחם הוי מיהו איכא למיחש ביה משום חמוץ אלא א"כ עשה אותו באלפס וכיסויה שהסיק את שניהם יפה יפה ונתן את הלחם באלפס וכפה עליו את הכסוי, ונפקא לן הא ממילתיה דאביי ורבא/פסחים/ (מ) בחרוכי דתרת' שבלי ומחצבא דאבישונא זקיפא אסיר דמאי דפליט מהאי רישא בלע האי רישא ומחמיץ+.

11. רמב"ם הלכות ברכות פרק ח הלכה ג

פרות או ירקות שדרךן להאכל חיים - אם בשלן או שלקו, מברך עליהן בתחלה 'שהכל' ולבסוף 'בורא נפשות רבות'. וירקות שדרךן להאכל שלוקין, כגון כרוב ולפת - אם אכלן חיים, מברך עליהן בתחלה

יִשְׁהַפְּלִי. וְדִבְרֵי שְׁדַרְפָּן לְהֶאֱכֹל חַיִּים וּמִבְשָׁלִין - אֶכְלֶן בֵּין חַיִּים בֵּין מִבְשָׁלִין, מְבָרַךְ עָלֶיךָ בְּתַחֲלָה בְּרַכָּה הֶרְאוּיָה לָהֶן: אִם הָיוּ פְרוֹת עֵץ - מְבָרַךְ 'בּוֹרָא פְרִי הָעֵץ'; וְאִם הָיוּ פְרוֹת אֲדָמָה אוֹ יַרְקוֹת - מְבָרַךְ 'בּוֹרָא פְרִי הָאֲדָמָה'.

12. חדושי הגר"ח מסכת פסחים דף מא עמוד א

בענין מצה שרויה

יוצאים ברקיק השרוי אבל לא במבושל. ובמג"א (סימן תס"א ס"ק ז') כתב דדוקא שרוי במים יוצאים אבל לא ביין או בשאר משקין דטעם היין מבטל לטעם המצה. וכן מדייק מלשון הרי"ף והרמב"ם (פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"י) חולה או זקן שאינו יכול לאכול שורין לו רקיק במים, משמע דדוקא ברקיק השרוי במים יוצאין ידי מצה ע"ש. והנראה דשני דינים נפרדים הם, דפסק השו"ע הוא דמבושל מבטלו מתורת לחם דמבטל האפיה, ושריה אינו מבטל ולא איכפת לן במה שהוא שורה דאינו בטל מתורת לחם. וגם ברמב"ם איתא (שם ה"ו) זה הדין יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל, וסתמא כתב דמשמע בכל מה ששורין אותו, לפי שאין השרייה מבטלת מתורת לחם, והא דכתב אח"כ בזקן או חולה שאינו יכול לאכול שורין במים, הוא משום דין אחר לגמרי דכתב דין זה בדיני הסדר, והיינו משום דצריך לאכול כזית מצה באחרונה, ואיפלגו הראשונים אם הכזית מצה צריך שתהא אחר כל המאכלים או גם אחרי המשקאות, וזו שיטת הרי"ף והרמב"ם שצריך לאכול מצה באחרונה גם אחרי משקאות ואסור לשתות אחרי כן, ומיירי בזקן שאי אפשר לו לאכול כ"א שרוי, ולכן כתב שישרה במים, דאם ישרה ביין יהא צריך לאכול עוד כזית מצה משום דין דאפיקומן, שיהא כזית מצה באחרונה אחר היין שאכל עם המצה, וזהו שכ' שורה במים, אבל בדין דיוצאין במצה השרוי' שמירי בכל אדם שהוא דין בכזית מצה שיוצאים, אין שום נפ"מ במה שישרו אותו, ששריה אינו מבטל מתורת לחם ויוצאים בו ידי חובת מצה. (מהגרי"ז זצ"ל)

בענין הנ"ל (בנוסח אחר)

יוצאין י"ח מצה ברקיק השרוי, ובמג"א ס"א ס"ק ז' הביא דעת הרוקח דאף בשרוי ביין יוצאין, אולם מלשון הרמב"ם בפ"ו מחו"מ ה"י שכ' חולה או זקן שאינו יכול לאכול שורין לו רקיק במים וכו', הרי דנקט דוקא במים ומשמע דביין אין יוצאין, והיינו משום דבשרוי ביין ליכא טעם מצה עכ"ד. וצ"ע דהיכן נאמר שצריך שיהא טעם מצה, דהרי אדרבה מבואר (במנחות דף כג ע"ב) דמצה שתבלה בקצה או בשומשמין כשרה מצה היא אלא שנקראת מצה מתובלת, הרי דיוצאין אף על פי שאין טעם מצה, וברמב"ם שם (פ"ה ה"כ) כתב דזהו עיקר חדושה דמצה מתובלת דיוצאין בה אף על פי שאין בה טעם מצה, וברקיק המבושל דאין יוצאין אין הטעם משום דחסר טעם מצה, ורק משום דאין בו טעם פת, כמבואר ברמב"ם בפ"ו ה"ו שם, אבל מצה שבישלה אינו יוצא בה י"ח באכילתה שהרי אין בה טעם פת ע"כ.

ועוד דבעיקר הדין דרקיק השרוי דיוצאין בו חובת מצה לא הזכיר כלל ברמב"ם מים, וז"ל בהל' ו, ויוצאין ברקיק השרוי והוא שלא נימוח ע"כ. הרי דנקט שרוי סתמא, ורק גבי חולה או זקן כתב שרוי במים. ונראה, דבאמת לכו"ע עיקר חובת מצה יוצאין אף ברקיק השרוי ביין, ופלוגתת הרמב"ם והרוקח כאן לאו לענין לצאת י"ח מצה היא, כ"א דהוא פלוגתא אחרת, דהנהגה בהא דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, נחלקו הראשונים אם הוא דוקא אכילה או אפי' שתית משקין, ודעת הרמב"ם דאף שתיה חוץ ממים אין מפטירין, ולפי"ז נראה דכיון דקיימינן הכא בזקן או חולה שא"י לאכול, הרי מהדרינן שיצא חובת מצה ואפיקומן כאחת, ומשו"ה מהדרינן לשרות במים דאם שרה ביין נהי דיצא עיקר חובת מצה הרי זה מבטל האפיקומן, דהדין דאם אכל או שתה אחר האפיקומן דחוזר ואוכל כזית מצה באחרונה, אבל אם שורין במים הרי הוא יוצא י"ח מצה ואפיקומן כאחת, ומשו"ה כתב הרמב"ם גבי זקן או חולה דשורין במים, ובעיקר הדין דלצאת י"ח מצה כתב רקיק השרוי סתמא, אמנם דעת הרוקח

דשתית שאר משקין אין מבטלין האפיקומן ודוקא אכילה מבטלת, להכי ס"ל דיכול לשרות גבי זקן או חולה אף ביין.

(מכתבי הגרמ"ש שפירא זצ"ל)

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ה הלכה כ

מתר לתת התבלין והשמשמין והקצח וכיוצא בהן לתוך הבצק, וכן מתר ללוש העסה במים ושמן או דבש וקלב, או לקטף בהן. וביום הראשון אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד, לא משום חמץ אלא כדי שיהיה "לקחם עני" (דברים טז, ג); ובראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון "לקחם עני".

13. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תסא סעיף ד

* יוצא אדם במצה^(ח) שרויה והוא שלא נמוחה; אבל אם בשלה, אינו יוצא בה.

14. ביאור הלכה סימן תסא סעיף ד ד"ה * יוצא אדם

* יוצא אדם וכו' - עיין במ"ב דהוא לזקן וחולה ויש עוד עצה למי שקשה לו לאכול מצה יבשה שיאכל מצה מפוררת אף שהוא כקמח ומברכין ע"ז המוציא ואכילת מצה ובלבד שיאכל כזית [אחרונים]:

15. משנה ברורה סימן תסא ס"ק יח

(יח) שרויה - במים ואם מותר לשרותה בשאר משקין ומי פירות או במרק יש דעות בין הפוסקים [כט] י"א דאסור לפי שהן מפיגין את טעם המצה שנותנין בה טעם שלהן [ל] וי"א דוקא ע"י בישול מפיג טעם מצה ולא ע"י שריה [לא] וע"כ זקן או חולה שא"א לו לאכול מצה השרויה במים מותר לו לשרותה ביין או בשאר משקין אבל שאר כל אדם שאכל מצה השרויה בשאר משקין חוץ ממים לא יצא י"ח וצריך לחזור ולאכול מצה אחרת בין הכזית של ברכת מצה בין הכזית של אפיקומן. וכ"ז דוקא כששורה את [לב] המצה בהן אבל להטביל אותה בהן כתב רבינו מנוח בפשיטות דשרי דבזה לא נתבטל טעם מצה. ודע עוד דמה דמקילינן בשרויה במים דוקא כששורה כזית שלם ביחד אבל אם ישרה פרוסות פחותות מכזית אינו יוצא בהן י"ח אם נישרו כ"כ עד שנתלבנו המים מחמתן שכבר נתבטלו מתורת לחם עי"ז כן כתב המ"א בסימן קס"ח סק"ל ועי"ש במ"ב ס"ק ס"ג דביררנו שם דאם שורה אותן זמן מועט ולא נתלבן המים עי"ז אפילו הם פחותות מכזית לא אבד מהן שם לחם: